

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رساله جهت اخذ درجه دکتری در رشته‌ی فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان رساله:

تحلیل فقهی – حقوقی ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه‌های عمر و زندگی

استاد راهنما:

دکتر سید محمدتقی قبولی درافشان

استاد مشاور:

دکتر حسین ناصری مقدم

نگارش:

سعید افشاری

بهار ۱۳۹۵

پیشگویی

شماره:

تاریخ:

پیوست:

صور تجلسه دفاع از رساله دکتری الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی

جلسه دفاع از رساله دکتری سعید افشاری دانشجوی دوره دکتری الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی با شماره دانشجویی ۹۰۶۶۸۰۵۳۹۹ در ساعت: ۰۸:۰۰ روز چهارشنبه مورخ ۱۳۹۵/۰۳/۱۲ در محل دانشکده الهیات با حضور امضاکنندگان ذیل تشکیل گردید. پس از بررسی های لازم، هیات داوران رساله دکتری نامبرده را با نمره به عدد ۸۰.۰۰ به حروف... چهارصد و هشتاد... و با درجه... بسیار خوب... مورد تأیید قرار داد.

عنوان پایان نامه: «تحلیل فقهی-حقوقی ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه های عمر (زندگی)»

اعضاء هیات داوران:

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
۱	دکتر سید محمد تقی قبولی درافشان	استاد راهنما	دانشیار	
۲	دکتر حسین ناصری مقدم	استاد مشاور		
۳	دکتر جلیل فنوانی	استاد داور خارجی	دانشیار	
۴	-	استاد داور		
۵	دکتر علیرضا عابدی سر آسیا	استاد داور		
۶	دکتر حسین صابری	استاد داور	استاد	
۷	دکتر عباسعلی سلطانی	نماینده تحصیلات تکمیلی و آموزش پردیس بین الملل		

شماره:

تاریخ:

پیوست:

فرم ارزشیابی رساله دکتری الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی

نام و نام خانوادگی دانشجو: سعید افشاری
 رشته و گرایش تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق اسلامی
 شماره دانشجویی: ۹۰۶۶۸۰۵۳۹۹ نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر سید محمد تقی قبولی درافشان تاریخ دفاع: ۱۳۹۵/۰۳/۱۲

عنوان پایان نامه: «تحلیل فقهی-حقوقی ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه های عمر (زندگی)»

ملاحظات	نمره کسب شده	حداکثر نمره	معیارهای ارزشیابی
	۳	۳	انسجام در تنظیم و تدوین مطالب، حسن تکرار و رعایت دستور العمل
			کیفیت تصاویر، اشکال و منحنی های استفاده شده
	۱۰٫۵	۱۲	بررسی تاریخچه موضوع و بیان سابقه پژوهش در موضوع
			ابتکار و نوآوری
			ارزش علمی و یا کاربردی
			استفاده از منابع و مؤخذ به لحاظ کمی و کیفی (به روز بودن)
			کیفیت نظرات و پیشنهادات برای ادامه تحقیق
	۲٫۵	۳	رعایت اصول علمی روش تحقیق
			کیفیت ارائه
			تسلط به موضوع و توانایی در پاسخگویی به سوالات در جلسه دفاع
			نحوه ارائه (رعایت زمان - تفهیم موضوع ...)
			مقاله
			مقاله چاپ شده یا دارای گواهی پذیرش از مجلات یا کنفرانس های علمی برابر آیین نامه آموزشی دوره های دکتری (لطفاً نماینده آموزش پردیس بین الملل مستندات لازم را ضمیمه فرمایند.)
			ارائه گزارشها
			ارائه به موقع گزارش ها
نمره پایان نامه			
اعضاء هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	نام دانشکده
استاد راهنما	دکتر سید محمد تقی قبولی درافشان		فردوسی مشهد
استاد مشاور	دکتر حسین ناصری مقدم		فردوسی مشهد
استاد داور خارجی	دکتر جلیل فتواتی		دانشگاه تهران
استاد داور	-		-
استاد داور	دکتر علیرضا عابدی سر آسیا		فردوسی مشهد
استاد داور	دکتر حسین صابری		فردوسی مشهد
نماینده تحصیلات تکمیلی و آموزش پردیس بین الملل	دکتر عباسعلی سلطانی		فردوسی مشهد

Handwritten signatures and notes in the left margin, including a signature that appears to be 'سعید افشاری'.

جلسه دفاع با حضور هیئت داوران تشکیل شد و پایان نامه با اخذ نمره به به عدد ۱۸-۱۸ به حروف **هجده** با درجه **بسیار خوب** بدون اصلاحات پذیرفته شد

با اصلاحات پذیرفته شد. دانشجو موظف است تا تاریخ پایان نامه اصلاح شده خود را که به تایید رسیده است، به گروه آموزشی تحویل دهد.

مردود شناخته شد. گزارش نماینده تحصیلات تکمیلی: **مجلس شورای عالی تحریک جمهوری اسلامی ایران - وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶** از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدفهای علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه میسر است.

نام و امضای نماینده تحصیلات تکمیلی: **سعید افشاری**
 نام مدیر گروه: **فریاد فغانی**
 تاریخ، امضا و امضا: **۱۳۹۵/۰۳/۱۲**

****لطفاً به توضیحات مندرج در پشت برگه توجه فرمائید****

تعهدنامه

اینجانب سید علی حسینی دانشجوی دوره دکتری رشته فلسفه و مبانی حقوق پردیس بین الملل دانشگاه فردوسی مشهد
نویسنده رساله تحلیل فقهی - حقوقی ماهیت و ماهیت و آثار اجتماعی علم و فقه
تحت راهنمایی دکتر محمدعلی زارذاری متعهد می شوم:

- تحقیقات در این رساله توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهش‌های محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در رساله تا کنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد و مقالات مستخرج با نام «دانشگاه فردوسی مشهد- پردیس بین الملل» و یا «Ferdowsi University of Mashhad – International Campus» به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی رساله تأثیر گذار بوده‌اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله، در مواردی که از موجود زنده (یا بافت‌های آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این رساله، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

امضاء دانشجو: سید علی حسینی
تاریخ: ۱۳۹۵/۰۱/۲۵

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم‌افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در رساله بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد.
- متن این صفحه نیز باید در ابتدای نسخه‌های تکثیر شده وجود داشته باشد.

تقدیم به:

پیشگاه مقدس امام رافت و مهربانی آقا علی ابن موسی الرضا (علیه السلام)

روح پرفقوح پدر فداکارم که دستان پر تلاشش در طول حیات بابرکتش، همواره تکیه گاهم بود و روح ملکوتی مادر مهربانم که
برایم همیشه، منظر عشق، ساده زیستی، فداکاری، صبر و بردباری بود و در همه حال، نام و یاد آن عزیزان سفر کرده،
کره گشا و حلال مشکلاتم می باشد.

همسر فداکار و مهربانم که با قلبی سرشار از عشق و معرفت، همواره با تکل تمامی سختی های پیش رو، صبورانه محطی
سرشار از آرامش و آسایش فراهم نموده تا اسباب تحصیل و کمال این جانب میسر گردد
و به سه فرزند و بلندم که به حق نعمت و رحمت شایسته الهی بوده و نبض زندگی ام به وجود نازنین آن های تپد.

الهی! به من کمک کن تا بتوانم صادقانه، ادای دین کرده و به خواسته های به حق آنان جامه عمل پوشانم.

پروردگارا! حسن عاقبت، سلامت و سعادت را برای تمامی این عزیزان مقدر فرما و توفیق بندگی، اطاعت و
خدمات خالصانه در جهت تعالی و شکوفایی ایران اسلامی به، بکلی ما عنایت فرما.

آمین

تشکر و قدردانی

حمد و سپاس آفریدگاری که ما را به کسب علم و کمال و معرفت خویش رهنمون ساخت و سینه دوستانش را مخزن اسرار خود ساخته و درود وافر بر جان پاکیزه سرور کائنات حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و بر همه اولاد و پیروان او باد .

بر خود فرض می‌دانم و نیز شایسته است از کلیه استادان فرهیخته‌ای که در طول دوران تحصیل توفیق شاگردی ایشان را داشته و زمینه ارتقای علمی این‌جانب را فراهم نموده‌اند و همچنین تمامی بزرگواری که در به ثمر رسیدن این اثر به نحوی مؤثر بوده و کریمانه زحماتی را متحمل شده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم؛ به‌ویژه از الطاف و رهنمودهای ارزنده اساتید محترم راهنما و مشاور؛ سروران ارجمندم جناب آقای دکتر سید محمد تقی قبولی درافشان و جناب آقای دکتر حسین ناصری مقدم که با وجود ضیق وقت، عالمانه قبول زحمت فرموده و حقیر را مرهون منت خویش قرار داده و زحمت راهنمایی و مشاورت این رساله را پذیرفته و راهگشای نگارنده در اتمام و اکمال موضوع بوده‌اند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

همچنین پیشاپیش مراتب قدردانی و سپاس خویش را نسبت به اساتید محترم داور اعلام می‌دارم و از اینکه دوران کوتاهی از حیات پربار تحصیلی خود را در جوار آقا علی ابن موسی الرضا و در خدمت شما استادان بزرگوار بوده‌ام، بر خود می‌بالم و همواره خداوند سبحان را شاکر و سپاس‌گزار هستم.

باسمه تعالی
مشخصات رساله تحصیلی دانشجویان
دانشگاه فردوسی مشهد

عنوان رساله: تحلیل فقهی - حقوقی ماهیت، مشروعیت و آثار بیمه‌های عمر و زندگی

نام نویسنده: سعید افشاری

نام استاد راهنما: دکتر سید محمد تقی قبولی درافشان

نام استاد مشاور: دکتر حسین ناصری مقدم

دانشکده : الهیات و معارف اسلامی	گروه: فقه و مبانی حقوق اسلامی	رشته تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی(فقه و مبانی حقوق اسلامی)
تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۱۰/۱۵	تاریخ دفاع: ۱۳۹۵/۰۳/۱۳	
مقطع تحصیلی: دکتری	تعداد صفحات: ۲۷۸	

چکیده رساله :

امروزه بیمه‌های عمر و زندگی از مصادیق بسیار اثرگذار و پرکاربرد در عرصه اقتصادی و اجتماعی به شمار می‌روند. در این نوع از بیمه‌ها، اشخاص قادرند با صرفه‌جویی در هزینه‌ها و پرداخت‌های مستمر ماهیانه، سرمایه‌ای را فراهم کنند تا تأمین هزینه‌های تحصیل فرزندان، ازدواج، جهیزیه، ساخت مسکن و ... را میسر سازند. اما شبهات و چالش‌های فقهی و حقوقی در این زمینه موجب شده هنوز این نوع بیمه‌ها، جایگاه واقعی خود را در کشورهای اسلامی پیدا نکنند. از این رو، فقها و حقوق‌دانان معاصر اسلامی در زمینه‌ی مشروعیت بیمه عمر، دیدگاه‌های متفاوتی دارند، به گونه‌ای که برخی آن را به‌طور کلی نامشروع و به‌مثابه معامله ربوی، غرری، سفهی، قماری، امانی، تحلی با قضا و قدر و اکل مال به باطل بدانند و عده‌ای دیگر قائل به جواز بیمه عمر در قالب قرارداد صلح، تعاون، ضمان، ودیعه و مضاربه و ... باشند و با تمسک به عموم و اطلاق ادله شرعی و عقلایی و نیز اصل آزادی قراردادها، به جواز و مشروعیت همه اقسام بیمه عمر، رأی داده‌اند. در این رساله با بهره‌گیری از روش تحلیلی - توصیفی، به واکاوی اقوال و ادله موافقان و مخالفان مشروعیت بیمه عمر، مالیت داشتن تعهد به پرداخت خسارت و فرضیه‌هایی همچون ارث بودن، وصیت بودن و تعهد به نفع شخص ثالث بودن سرمایه بیمه عمر پرداخته شده است. ماحصل پژوهش اینکه: اساساً مبادله در بیمه عمر، مبادله مال در مقابل دریافت تعهد به پرداخت خسارت و در نتیجه تأمین آرامش و امنیت است و یک نوع سرمایه‌گذاری برای آتیه‌ی بیمه‌گذار یا ذی‌نفعانش محسوب می‌شود. بنابراین ابهام و جهل برای بیمه‌گذار وجود ندارد، زیرا وی اقساط بیمه‌ای را می‌پردازد، در مقابل، تعهد و تأمین و سرمایه‌گذاری به دست می‌آورد و این تأمین و سرمایه‌گذاری، مالیت و ارزش اقتصادی دارد. با رد شدن فرضیه ماترک بودن سرمایه بیمه عمر و دیگر موارد و علی‌رغم صحت تطبیق بیمه عمر به صلح تأمین، بهترین راه‌کار برای صحت بیمه عمر این است که با استفاده از نظریه‌ی عدم توقیفی بودن عقود، آن را عقدی مستقل تلقی کنیم.

کلید واژه‌ها:	۱. بیمه	۲. سکورتاه	امضای استاد راهنما:
۲. بیمه‌ی عمر	۵. تعهد به نفع شخص ثالث	۶. صلح تأمین	تاریخ:
۳. التأمین			

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

مقدمه	۱
أ) بیان مسئله	۲
ب) پرسش‌های تحقیق	۳
ج) ضرورت و اهمیت تحقیق	۴
د) اهداف تحقیق	۵
ه) پیشینه تحقیق	۵
و) روش تحقیق	۸
ز) جنبه نوآوری تحقیق	۹
فصل اول: کلیات و مفاهیم تحقیق	۱۰
مبحث اول: تبیین مفاهیم	۱۰
گفتار اول: مفهوم شناسی بیمه‌ی عمر	۱۰
بند اول: بیمه در لغت	۱۰
بند دوم: بیمه در اصطلاح فقها، حقوق‌دانان و اقتصاددانان	۱۱
بند سوم: بیمه‌ی عمر در اصطلاح فقها، حقوق‌دانان و اقتصاددانان	۱۴
گفتار دوم: اقسام بیمه	۱۸
بند اول: بیمه‌های اجتماعی	۱۸
بند دوم: بیمه‌های بازرگانی	۲۰
أ) بیمه‌های دریایی	۲۰
ب) بیمه‌های غیردریایی	۲۱
۱. بیمه اموال	۲۱
۲. بیمه مسئولیت مدنی	۲۱
۳. بیمه‌های اشخاص	۲۲
۱-۳. بیمه درمانی	۲۲
۲-۳. بیمه حوادث	۲۳
۳-۳. بیمه‌ی عمر	۲۴

۲۴	گفتار سوم: انواع بیمه‌های عمر و زندگی
۲۴	بند اول: بیمه‌های عمر انفرادی
۲۵	أ) بیمه‌ی عمر به شرط خطر وفات بیمه‌شده
۲۵	۱. بیمه‌ی عمر خطر وفات موقت
۲۶	۲. بیمه تمام عمر
۲۶	ب) بیمه‌ی عمر به شرط حیات بیمه‌شده
۲۷	۱. پرداخت سرمایه به صورت یکجا
۲۷	۲. پرداخت سرمایه به صورت مستمری
۲۸	ج) بیمه‌های عمر و زندگی (مختلط پس‌انداز)
۲۹	بند دوم: بیمه‌های عمر گروهی
۳۰	مبحث دوم: بررسی پیشینه تاریخی بیمه‌ی عمر و زندگی
۳۰	گفتار اول: پیشینه تاریخی بیمه‌ی عمر و زندگی
۳۲	گفتار دوم: بررسی تحول تاریخی بیمه‌ی عمر در فقه و حقوق اسلامی
۳۷	مبحث سوم: ارکان و شرایط عقد بیمه‌ی عمر
۳۷	گفتار اول: مفهوم‌شناسی عقد در فقه اسلامی
۳۷	بند اول: عقد در لغت
۳۸	بند دوم: عقد در اصطلاح
۳۹	بند سوم: تحقق عقد و ارکان آن
۳۹	أ) تحقق عقد
۴۰	ب) ارکان عقد
۴۰	۱. شرایط نفس قرارداد
۴۰	۱-۱. انشاء ایجاب و قبول
۴۱	۱-۲. قصد مدلول عقد
۴۲	۲. شروط متعاقدين
۴۳	۲-۱. اهلیت
۴۳	۲-۲. اعتبار تعیین طرف اصلی عقد
۴۳	۲-۳. اختیار
۴۴	۴-۲. مالکیت تصرفی

۴۴	۲-۶. قدرت تسلیم عوضین
۴۶	۳. شرایط مورد معامله
۴۶	۳-۱. قابلیت پذیرش اثر عقد
۴۶	۳-۲. مالیت
۴۷	۳-۳. ملکیت
۴۷	۳-۴. مشروعیت مورد و جهت معامله
۴۷	۳-۵. طلقیت
۴۸	۳-۶. معلوم بودن
۴۸	بند چهارم: شرایط صحت عقد از دیدگاه جمهور فقهای عامه
۴۸	أ) شروط محل عقد
۴۹	۱. موجود بودن آن در هنگام عقد
۴۹	۲. مشروع بودن محل عقد
۴۹	۳. دارا بودن قابلیت تسلیم
۵۰	۴. معین و مشخص بودن محل عقد
۵۱	بند پنجم: شرایط اساسی برای صحت معامله در قانون مدنی
۵۲	بند ششم: صحّت و بطلان از دیدگاه جمهور فقها
۵۲	أ) صحت
۵۳	ب) بطلان
۵۵	فصل دوم: ماهیت شناسی بیمه‌ی عمر
۵۵	مبحث اول: تحقق ارکان و شرایط عقود در بیمه‌ی عمر
۵۵	گفتار اول: دارا بودن شرایط متعاقدين در عقد بیمه‌ی عمر
۵۶	گفتار دوم: صیغه ایجاب و قبول
۵۷	گفتار سوم: شرایط عقد بیمه‌ی عمر
۵۷	بند اول: انشای عقد بیمه
۵۸	بند دوم: خطر
۵۸	أ) ریسک و خطر در لغت
۵۹	ب) خطر در اصطلاح
۶۰	ج) شروط خطر

- ۶۱ (د) انواع خطر
- ۶۲ بند سوم: منفعت
- ۶۳ بند چهارم: مشروعیت جهت معامله
- ۶۴ مبحث دوم: تحلیل مستقل بودن عقد بیمه‌ی عمر
- ۶۴ گفتار اول: نظریه توقیفی بودن و عدم توقیفی بودن عقود
- ۶۶ گفتار دوم: تحلیل مستقل بودن عقد بیمه‌ی عمر براساس نظریه عدم توقیفی بودن
- ۶۶ بند اول: آیات قرآنی
- ۶۶ (أ) آیه‌ی اوفوا بالعقود
- ۶۸ (ب) آیه اکل المال بالباطل
- ۶۹ بند دوم: ادله روایی
- ۶۹ (أ) حدیث «المؤمنون عند شروطهم»
- ۷۳ (ب) حدیث «الناس مسلطون علی اموالهم»
- ۷۴ گفتار سوم: ماده ۱۰ قانون مدنی
- ۷۶ مبحث چهارم: ویژگی‌های عقد بیمه عمر و آثار آن
- ۷۶ گفتار اول: عهدی بودن
- ۷۶ بند اول: تعریف
- ۷۷ بند دوم: آثار
- ۷۷ (أ) عدم لزوم وجود عوضین حین انعقاد قرارداد
- ۷۷ (ب) عدم ایجاد حق عینی برای طرفین عقد بیمه عمر
- ۷۸ گفتار دوم: لازم بودن
- ۷۸ بند اول: تعریف
- ۸۱ بند دوم: آثار
- ۸۲ (أ) عدم انحلال عقد به فوت یا حجر یکی از طرفین
- ۸۲ (ب) عدم امکان فسخ عقد بیمه عمر در صورت تعلق آن به حق شخص ثالث
- ۸۲ گفتار سوم: معوض بودن
- ۸۲ بند اول: تعریف
- ۸۳ بند دوم: آثار
- ۸۳ (أ) تقابل عوضین

ب) تعادل عوضین	۸۴
گفتار چهارم: مستمر بودن	۸۵
بند اول: تعریف	۸۵
بند دوم: آثار	۸۵
أ) لزوم تعیین مدت	۸۵
ب) لزوم تقابل و تعادل عوضین در حین اجرای قرارداد	۸۶
گفتار پنجم: اتفاقی بودن	۸۶
بند اول: تعریف	۸۶
أ. لزوم نفی عسر و حرج	۸۷
ب. سازمانی عقد بیمه عمر	۸۸
بند دوم: آثار	۸۹
أ) نحوه‌ی حصول علم نسبت به عوضین در عقد بیمه عمر	۸۹
ب) وضعیت خاص خیار غبن در عقد بیمه عمر	۹۲
مبحث پنجم: تحلیل حقیقت بیمه‌ی عمر به نفع شخص ثالث	۹۳
گفتار اول: دیدگاه تعدد عقد و نقد آن	۹۴
گفتار دوم: دیدگاه عقد فضولی و نقد آن	۹۵
گفتار سوم: دیدگاه ایقاع و نقد آن	۹۶
گفتار چهارم: دکترین پیشنهاد	۹۷
گفتار پنجم: نظریه ایجاد استثنای حق به سود ثالث	۹۸
فصل سوم: بررسی اقوال و ادله عدم مشروعیت بیمه‌ی عمر و نقد آن از دیدگاه فقهای مذاهب اسلامی	۱۰۰
مبحث اول: بررسی اقوال مخالفان بیمه‌ی عمر	۱۰۰
گفتار اول: دیدگاه محمد بخیت المطیعی	۱۰۱
گفتار دوم: حکم محکمه عالی شرع	۱۰۳
گفتار سوم: فتوای عبدالرحمان قراعه	۱۰۴
گفتار چهارم: دیدگاه احمد ابراهیم	۱۰۴
گفتار پنجم: دیدگاه محمد ابوالحسن الحجوی المالکی	۱۰۴
گفتار ششم: دیدگاه ابو زهره	۱۰۶
مبحث دوم: ادله عدم مشروعیت بیمه‌ی عمر و نقد آن	۱۰۶

- گفتار اول: غرری بودن ۱۰۷
- بند اول: اعتبار حدیث غرر ۱۰۸
- بند دوم: دلالت حدیث ۱۰۸
- بند سوم: واژه‌شناسی غرر ۱۰۹
- أ) دیدگاه اهل لغت ۱۰۹
- ب) دیدگاه فقیهان ۱۱۰
۱. فقهای امامیه ۱۱۰
۲. فقهای اهل سنت ۱۱۲
- بند چهارم: معامله غرری ۱۱۴
- بند پنجم: ملاک تشخیص نوع غرر ۱۱۵
- بند ششم: تحلیل و نقد غرری بودن بیمه‌ی عمر ۱۱۶
- بند هفتم: جهل به عوضین در بیمه‌ی عمر ۱۱۹
- گفتار دوم: اکل مال به باطل ۱۲۳
- بند اول: اکل مال به باطل بودن بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۲۳
- بند دوم: بقاء بالباطل؛ سببیت یا مقابله ۱۲۴
- بند سوم: نقد و بررسی اکل مال به باطل بودن بیمه‌ی عمر ۱۲۵
- گفتار سوم: ربوی بودن ۱۲۶
- بند اول: ربوی بودن بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۲۶
- بند دوم: نقد و بررسی ربا در بیمه‌ی عمر ۱۲۸
- گفتار چهارم: رهان و قماری بودن ۱۳۲
- بند اول: قمار بودن بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۳۲
- بند دوم: نقد و بررسی قمار و رهان بودن بیمه‌ی عمر ۱۳۶
- گفتار پنجم: معلق بودن بیمه‌ی عمر ۱۴۰
- بند اول: معلق بودن بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۴۰
- بند دوم: نقد و بررسی تعلیقی بودن بیمه‌ی عمر ۱۴۲
- گفتار ششم: سفهی بودن بیمه‌ی عمر ۱۴۵
- بند اول: سفهی بودن بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۴۵
- بند دوم: نقد و بررسی سفهی بودن بیمه‌ی عمر ۱۴۶

- گفتار هفتم: ضمان مالم یجب ۱۴۶
- بند اول: ضمان مالم یجب در بیمه‌ی عمر از دیدگاه موافقان ۱۴۶
- بند دوم: نقد و بررسی ضمان مالم یجب در بیمه‌ی عمر ۱۵۱
- گفتار هشتم: معارضه و تحدی با قضا و قدر الهی ۱۵۱
- گفتار نهم: قاعده لاضرر ۱۵۳
- گفتار دهم: غبن ۱۵۵
- گفتار یازدهم: قاعده من له الغنم فعلیه الغرم ۱۵۶
- بند اول: دلالت قاعده ۱۵۷
- بند دوم: مستندات قاعده ۱۵۷
- أ) بنای عقلاء ۱۵۷
- ب) روایات ۱۵۷
- بند سوم: اشکال و نقد آن ۱۵۸
- گفتار دوازدهم: بیع امان و مالیت نداشتن تعهد به پرداخت خسارت در بیمه‌ی عمر ۱۵۸
- فصل چهارم: اقوال و ادله مشروعیت بیمه‌ی عمر براساس قراردادهای متداول ۱۶۱**
- مبحث اول: اقوال مشروعیت بیمه‌ی عمر ۱۶۱
- گفتار اول: اقوال فقهای عامه ۱۶۱
- بند اول: دیدگاه شیخ محمد عبده ۱۶۱
- بند دوم: دیدگاه عبدالرحمان عیسی ۱۶۵
- بند سوم: مباحثات الاسبوع الفقه الاسلامی ۱۶۶
- گفتار دوم: اقوال فقهای خاصه ۱۶۹
- بند اول: دیدگاه شیخ حسین حلی ۱۶۹
- بند دوم: دیدگاه آیت‌الله خویی ۱۷۰
- بند سوم: دیدگاه آیت‌الله گلپایگانی ۱۷۰
- بند چهارم: دیدگاه آیت‌الله سید محمدصادق روحانی ۱۷۰
- بند پنجم: دیدگاه علامه موسی عزالدین ۱۷۱
- مبحث دوم: تحلیل ادله مشروعیت بیمه‌ی عمر در قالب قراردادهای متداول فقهی ۱۷۲
- گفتار اول: بیمه عمر در قالب عقد صلح ۱۷۲
- بند اول: تعریف صلح ۱۷۳

- بند دوم: خصوصیات عقد صلح ۱۷۴
- بند سوم: تطبیق قراردادهای بیمه‌ی عمر با عقد صلح ۱۷۵
- گفتار دوم: بیمه عمر در قالب عقد مضاربه ۱۸۰
- بند اول: تعریف عقد مضاربه ۱۸۰
- بند دوم: ارکان مضاربه و شرایط آن ۱۸۱
- بند سوم: خصوصیات مضاربه ۱۸۲
- بند پنجم: ایرادات انطباق قراردادهای بیمه‌ی عمر با عقد مضاربه ۱۸۶
- گفتار سوم: بیمه‌ی عمر در قالب جعاله ۱۹۰
- بند اول: تعریف جعاله و خصوصیات آن ۱۹۰
- أ) جعاله در لغت ۱۹۰
- ب) جعاله در اصطلاح ۱۹۰
- ج) ارکان جعاله ۱۹۱
- بند دوم: تطبیق بیمه و قراردادهای بیمه‌ی عمر با جعاله ۱۹۲
- بند سوم: تفاوت‌های جعاله با قراردادهای بیمه‌ی عمر ۱۹۳
- گفتار چهارم: بیمه‌ی عمر در قالب هبه ۱۹۴
- بند اول: تعریف عقد هبه ۱۹۵
- بند دوم: اقسام هبه ۱۹۵
- بند سوم: خصوصیات عقد هبه ۱۹۶
- بند چهارم: تطبیق قراردادهای بیمه‌ی عمر با عقد هبه ۱۹۶
- گفتار پنجم: بیمه‌ی عمر در قالب ضمان ۲۰۲
- گفتار ششم: بیمه‌ی عمر در قالب اجاره ۲۰۲
- بند اول: مفهوم و خصوصیات اجاره ۲۰۳
- بند دوم: نقد و بررسی مقایسه بیمه‌ی عمر با اجاره ۲۰۴
- گفتار هفتم: بیمه‌ی عمر در قالب ودیعه ۲۰۶
- گفتار هشتم: بیمه‌ی عمر در قالب تعهد به نفع شخص ثالث ۲۰۷
- گفتار نهم: بیمه‌ی عمر و تکافل اسلامی ۲۰۹
- بند اول: بیمه عمر در قالب تکافل ۲۰۹
- بند دوم: اصول نظری و عملی تکافل ۲۱۰

بند سوم: مقایسه بیمه عمر متعارف و تکافل خانواده در فقه اسلامی.....	۲۱۱
أ) اهداف و انگیزه‌ها.....	۲۱۱
۱- ماهیت کسب و کار.....	۲۱۲
۲. ماهیت قرارداد.....	۲۱۲
۳. منابع قوانین و مقررات.....	۲۱۳
ب) سطح خدمات و محصولات.....	۲۱۳
۱. شفافیت و افشاء.....	۲۱۳
۲. سرمایه‌گذاری وجوه.....	۲۱۴
۳. الزام‌ها و منافع.....	۲۱۴
۴. ارزش بازر خرید.....	۲۱۶
۵. توزیع مازاد و منافع.....	۲۱۶
۶. میزان پوشش خطرها.....	۲۱۷

فصل پنجم: بررسی ادله مشروعیت بیمه عمر بر اساس نظریه عدم توقیفی بودن عقود و آثار حقوقی آن.....

مبحث اول: ادله قرآنی و روایی مشروعیت عقد بیمه عمر.....	۲۱۸
گفتار اول: پیمان و عهد.....	۲۱۹
گفتار دوم: ضمان و کفالت.....	۲۲۲
گفتار سوم: ضمان جریره.....	۲۲۴
بند اول: عقد ولاء ضمان جریره.....	۲۲۶
بند دوم: اختصاص یا تعمیم.....	۲۲۶
بند سوم: دلایل تعمیم.....	۲۲۹
بند چهارم: عوض در ضمان جریره.....	۲۳۳
بند پنجم: نقد و بررسی مقایسه با ضمان جریره.....	۲۳۴
گفتار چهارم: ضمان عاقله.....	۲۳۴
مبحث دوم: سایر ادله مشروعیت بیمه عمر.....	۲۳۸
گفتار اول: اصل صحت.....	۲۳۸
گفتار دوم: بیمه‌ی عمر و ضرورت «الضرورات تبيح المحظورات».....	۲۴۱
گفتار سوم: عرف.....	۲۴۲
گفتار چهارم: عقلایی بودن عقد بیمه‌ی عمر.....	۲۴۴

۲۴۶	گفتار پنجم: بیمه‌ی عمر و مصالح مرسله
۲۴۹	گفتار ششم: استحسان
۲۵۰	مبحث سوم: آثار حقوقی بیمه‌های عمر و زندگی
۲۵۰	گفتار اول: تحلیل سرمایه بیمه‌ی عمر در قالب وصیت
۲۵۲	گفتار دوم: بررسی سرمایه بیمه‌ی عمر در قالب ارث
۲۵۲	بند اول: مفهوم ترکه
۲۵۳	بند دوم: چگونگی تقسیم سرمایه بیمه‌ی عمر در صورت تعیین یا عدم تعیین ذی نفع
۲۵۳	بند سوم: چگونگی واگذاری سرمایه بیمه‌ی عمر در بیمه‌ی عمر به نفع ثالث
۲۵۴	بند چهارم: معافیت مالیاتی سرمایه بیمه‌ی عمر
۲۵۵	بند پنجم: قانون انحصار ورثه
۲۵۷	بند ششم: طرح استفساریه ماده ۲۴ قانون بیمه
۲۵۷	بند هفتم: سیر قانون‌گذاری
۲۵۸	بند هشتم: بررسی طرح پیشنهادی
۲۵۸	۱- رویکرد اول
۲۶۰	۲- رویکرد دوم
۲۶۱	نتیجه‌گیری
۲۶۵	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

وجود یک محیط آرام و با امنیت یکی از بارزترین تمایلات انسان است و همواره بشر سعی داشته است که با فعالیت‌های اقتصادی برای ساختن یک زندگی بهتر، کوشش خویش را به کار گیرد. یکی از مهم‌ترین آفات خانواده، نگرش ابهام‌آمیز اعضای آن نسبت به آینده از نقطه نظر مالی است. داشتن ذهنیت در مورد عدم استقلال مالی در آینده، مصدر بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی به‌ویژه در افراد جوان خانواده است. اگر فرد بداند که خطرات احتمالی تهدیدکننده‌اش قابل انتقال است و بدون اتکا به هیچ‌کس، خود صاحب سرمایه‌ای در آینده خواهد بود، تا حد امکان سعی می‌کند در مقطع فعلی بیشتر تلاش کند و گام‌هایی مؤثر و مطمئن‌تر بردارد، چرا که واقف است که پس‌اندازهایش در آینده به سرمایه‌ای قابل توجه تبدیل شده و دستخوش آفات اقتصادی و مالی نمی‌شود. بیمه‌ی عمر و زندگی با توجه به ویژگی‌های خاص خود می‌تواند تا حدود زیادی متضمن به وجود آمدن آرامش و آسودگی خاطر خانواده در حال و آینده باشد. از این رهگذر آمارهای موجود نشان‌دهنده آن است که تعداد قراردادهای بیمه‌ی عمر رو به افزایش نهاده است.

قرارداد بیمه‌ی عمر، تابع قواعد عمومی قراردادها بوده و از موانع فقهی و حقوقی مبرا می‌باشد. با این حال در نحوه حصول اعتبار فقهی و حقوقی این قرارداد، اختلاف نظرهای اساسی وجود دارد. فقهای شیعه، قرارداد بیمه‌ی عمر را به دلیل شمول عمومات ادله صحت عقود و تبعیت از قواعد عمومی قراردادها و مبرا بودن از موانع فقهی از قبیل ربا، قمار، غرر، جهل به عوضین، تعلیق، و محصور ندانستن عقود در قالب‌های معین و معهود، به‌عنوان عقدی مشروع و مستقل پذیرفته‌اند هر چند که آن‌ها معتقدند قرارداد بیمه‌ی عمر، می‌تواند با اندراج در برخی عقود معین و نهادهای حقوقی، مانند صلح، هبه معوض، مضاربه و تعهد به نفع شخص ثالث و ... منعقد گردد. فقهای اهل سنت، به دلیل وارد دانستن برخی ایرادات فقهی بر قرارداد بیمه‌ی عمر، به‌عنوان عقدی مستقل و منحصر دانستن عقود در قالب‌های معین، مشروعیت قرارداد بیمه‌ی عمر را تنها از طریق انعقاد آن در قالب عقود معینی همچون مضاربه و هبه معوض و ... پذیرفته‌اند.

در رساله حاضر، ضمن بررسی بستر تحول تاریخی قرارداد بیمه‌ی عمر و تبیین اقسام آن، حقیقت و مشروعیت قرارداد بیمه‌ی عمر، کاویده می‌شود. برای نیل به این مهم، ناگزیر از رفع شبهه‌هایی مانند غرر، جهل، تعلیق و

ربا در بیمه‌های عمر و ارتباط آن با تعهد به نفع ثالث و بررسی شرایط صحت انعقاد آن بر اساس مبانی فقهی اسلامی خواهیم بود.

أ) بیان مسئله

بیمه، به‌ویژه بیمه‌ی عمر از مسائل نوپدیدی است که دانشمندان اسلامی را برانگیخته تا به تبیین حکم شرعی آن اقدام نمایند. فقهای اسلامی در ماهیت و مشروعیت عقد بیمه‌ی عمر به دو دسته موافقان و مخالفان تقسیم شده‌اند. قراردادهای بیمه‌ی عمر به شکل امروزی آن از سده پانزدهم میلادی رواج پیدا کرده و در نیمه دوم قرن نوزدهم پیشرفت فوق‌العاده‌ای پیدا کرده‌اند. اصولاً در بیمه‌های عمر، علاوه بر جبران نیازهای اقتصادی، بیمه‌گر با صدور بیمه‌نامه برای بیمه‌گذار آرامش و تأمین فراهم می‌کند. به تعبیر دیگر، بیمه‌های عمر و زندگی هم باعث تأمین آتیه بازماندگان بیمه‌شده، می‌شود و هم یک نوع سرمایه را ایجاد می‌کند.

در بیمه‌ی عمر و زندگی، اگر بیمه‌شده در طول مدت بیمه موت کند و یا در پایان زمان بیمه‌نامه زنده باشد، بیمه‌گر سرمایه را می‌پردازد و تنها شرط لازم اعتبار بیمه‌نامه است که وابسته به پرداخت حق بیمه در سررسیدهای مقرر خواهد بود. بدین لحاظ این نوع بیمه‌نامه علاوه بر این‌که دارای خصوصیت و عنصر تأمین بوده، مشکلات اقتصادی بازمانده‌ها را پوشش می‌دهد و دارای عنصر پس‌انداز و تشکیل سرمایه نیز می‌باشد که عنصر بسیار با ارزشی است.

در این بیمه، بخش زیادی از حق بیمه‌ها توسط بیمه‌گر پس‌انداز می‌شود که در نهایت این پس‌اندازها در پایان مدت بیمه‌نامه، سرمایه بیمه را شکل می‌دهد. شرکت‌های بیمه می‌توانند سرمایه‌گذاری‌های خوبی را با این ذخیره‌ها انجام داده و به تحقق توسعه اقتصادی در سطح کلان کمک کنند.

توسعه بیمه‌های عمر به‌ویژه بیمه‌های عمر انفرادی در کشور ما قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی به‌هیچ‌وجه چشمگیر نبوده است و در سال‌های ۶۰ تا ۶۲ بیمه آسیا حدود ۱۰۰۰ فقره از این بیمه‌نامه‌ها را صادر کرد، ولی به دلیل پایین بودن نرخ بهره فنی آن چندان مورد استقبال قرار نگرفت. در کشورهای اسلامی، بررسی بیمه‌ی عمر از دیدگاه فقهی بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا ذخایر فنی شکل گرفته از بیمه‌های عمر امکان سرمایه‌گذاری در بخش‌های عمومی و خصوصی را فراهم می‌کند و ضمن ایجاد اشتغال به افزایش تولید ملی منجر خواهد شد. از نظر تنوع و تکثر بیمه‌های جدید در عصر حاضر و لزوم بررسی مشروعیت و احکام و آثار این قراردادهای